Qazaqstan Respýblıkasy Zańnama
jáne quqyqtyq aqparat ınstıtýtynyń

JARSHYSY

gylymi-quqyqtyq jýrnal №4 (71)-2022

Құрылтайшы және баспагер:
«Қазақстан Республикасының
Заңнама және құқықтық
ақпарат институты» ШЖҚ РМК
2006 жылдан бастап шығады
Журналдың материалдары
www.zqai.kz
сайтында орналастырылған
Заң ғылымдары бойынша диссертациялардың
негізгі ғылыми нәтижелерін жариялауға
арналған басылымдар тізіліміне енгізілген
(ҚР БҒМ БҒСБҚК 14.02.2022 ж.
№38 бұйрығы)

Редакциялық кеңес құрамы

Сәрпеков Р.Қ. - *з.ғ.к , Қазақстанның еңбек сіңірген қайраткері (Астана, Қазақстан) – (төраға)*
Абайділдинов Е.М. – *з.ғ.д. (Астана, Қазақстан)*
Абызов Р.М. – *з.ғ.д. (Барнаул, Ресей)*
Белых В.С. – *з.ғ.д. (Екатеринбург, Ресей)*
Губин Е.П. – *з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)*
Мельник Р.С. – *з.ғ.д. (Астана, Қазақстан)*
Моисеев А.А. – *з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)*
Муромцев Г.И. – *з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)*
Рахметов С.М. – *з.ғ.д. (Астана, Қазақстан)*
Малиновский В.А. – *з.ғ.д. (Астана, Қазақстан)*
Унзила Шапақ – *з.ғ.д. (Астана, Қазақстан)*

Бас редактор

Дүйсенов Е.А. – *з.ғ.к.*

Редакциялық алқа құрамы

Азер Алиев – *PhD (Киль, Германия)*
Байниязова З.С. – *з.ғ.к. (Саратов, Ресей)*
Жангарашев Р.М. – *LLM (Астана, Қазақстан)*
Исмағұлов Қ.Е. – *з.ғ.к. (Астана, Қазақстан)*
Ишеков К.А. - *з.ғ.д., доцент (Мәскеу, Ресей)*
Қазбаева Ә.Ғ. – *з.ғ.к. (Астана, Қазақстан)*
Қайырбаева Л.К. – *PhD (Астана, Қазақстан)*
Киязова А.Ж. – *LLM (Астана, Қазақстан)*
Құлжабаева Ж.О. – *з.ғ.к. (Астана, Қазақстан)*
Мұрзашев Қ.Т – *(Астана, Қазақстан)*
Нұрмағамбетов Р.Ғ. – *PhD (Челябинск, Ресей)*
Примашев Н.М. – *з.ғ.к. (Астана, Қазақстан)*
Рахымбердин Қ.Х. – *з.ғ.д. (Өскемен, Қазақстан)*
Тегізбекова Ж.Ч. – *з.ғ.к. (Бішкек, Қырғызстан)*
Финк Д.А. – *з.ғ.к. (Астана, Қазақстан)*

Редактор – **Колтубаева Г.Б.**
Беттеуші – **Тасирова А.С.**
Тел.: 8 (7172) 26-61-29

Қазақстан Республикасы Ақпарат және коммуникациялар министрлігі Ақпарат комитетінің БАҚ есепке қою туралы куәлігі № 17761-Ж 25.06.2019 ж. (Алғашқы есепке қою кезі №6592-Ж. 07.09.2005 ж.)

Мекен-жайы: Қазақстан Республикасы, 010000, Астана қ., Қабанбай-батыр даңғ., 19, С-блогы, 306-каб.,тел.: 8(7172) 26-61-22
www.zqai.kz, e-mail: instzak-kz@mail.ru
institutzakonodatelstva@gmail.com

Редакция бағанасы 7

Конституциялық және әкімшілік құқық

Р.Қ. СӘРПЕКОВ Қазақстан Республикасы мемлекеттік органдарының заң жобалау қызметіндегі ғылыми қоғамдастықтың рөлі 13

Р.Қ. СӘРПЕКОВ, В.Т. КОНУСОВА Қазақстанда лоббизмді заңнамалық регламенттеу туралы мәселеге 20

С.К. ЖЕТПИСОВ, Б.К. НҰРҒАЗИНОВ, А.Ш. ХАМЗИН Конституциялық құқықтар призмасы арқылы көші-қон: этникалық және демографиялық контекст, еңбек ресурстарының ұтқырлығы 29

А.А. КАРАЕВ Конституциялық сот - адам мен азаматтың құқықтары мен бостандықтарын қорғаудың маңызды органы: шет елдердің тарихи-құқықтық тәжірибесі 41

Н.А. САРТАЕВА, Е.Б. АХМЕТОВ Мүгедек адамдардың елдің қоғамдық-саяси өміріне қатысуын қамтамасыз ету мақсатында саяси партиялар мен сайлау туралы заңнаманы жетілдіру мәселелері 50

А.С. АХМЕТОВ Құқықтық білім берудің дамуының қазіргі мәселелері 59

Ж.У. ТЛЕМБАЕВА, Г.С. БАЗАРОВА Қазақстан Республикасының денсаулық сақтау саласындағы заңнамасының кейбір мәселелері туралы 68

А.Ә. ДӘУЛЕТХАНОВА Қазақстан Республикасының қоғамдық денсаулық сақтау заңнамасының жай-күйі мен дамуы 76

Азаматтық және азаматтық-процестік құқық

А. АМАНГЕЛДІ Қолданыстағы 2018 жылдың 20 маусымындағы зияткерлік меншік аясындағы Қазақстан Республикасының заңнамасында з.ғ.д., профессор А. Амангелдінің диссертациясынан не жүзеге асты 85

А.А. АСЫЛБЕКОВА Қазақстан Республикасының Азаматтық процестік кодексіне енгізілген кейбір өзгерістер мен толықтырулар 94

Ф.Г. ИБРАГИМОВА, Е.М. АЙТКАЗИН, А.Е. ИСМАГУЛОВ Қазақстан Республикасының фармацевтика нарығында дәрілік заттар мен медициналық бұйымдарды ілгерілету этикасы қағидаларының сақталуы 101

Г.Э. АБДРАСУЛОВА, У.Е. КУДИЯРОВА Некелерін бұзған бұрынғы ерлі-зайыптылардың кезінде бір-біріне берген сыйлықтарын қайтару жолдары (сот шешімі негізінде) 110

Қылмыстық құқық және қылмыстық процесс
Д.А. ФИНК Сотқа дейінгі тергеп-тексерудің басында жәбірленушінің құқықтарын қалпына келтірудің қылмыстық-процестік құралына қол жеткізу 117
С.М. РАХМЕТОВ Экономикалық қызмет саласындағы қылмыстық құқық бұзушылықтар үшін жауапкершілік туралы Қылмыстық кодекстің кейбір нормаларын қолдану практикасының мониторингі 124
К.Х. РАХИМБЕРДИН, М.Р. ГЕТА (Новокузнецк, Ресей) Қазақстан Республикасындағы еңбек саласындағы сексуалдық зорлық-зомбылық пен қысым көрсетуге қарсы іс-қимылдың кейбір криминологиялық және қылмыстық-құқықтық аспектілері 135
Б.М. ИМАШЕВ Маман мен сот сарапшысының қызметінде қылмыстық сот ісін жүргізу қағидаттарын іске асыру: проблемалар мен перспективалар. 1 бөлім........ 146
К.Е. ИСМАГУЛОВ, Е.Н. КАЛИАКПЕРОВА Тараптардың жарыспалылығы мен тең құқылығы қағидатын дамыту шеңберінде азаматтардың құқықтарын қорғау 155

Халықаралық құқық және салыстырмалы құқықтану
Е.В. ПОРОХОВ Халықаралық салық құқығының түсінігі, пәні және нысандары туралы мәселеге 165
Е.С. ЖАМБАЕВ, Н. СӘУЛЕН, А.Н. САГАДИЕВ Еуропалық құқықтағы жеке өмір мен дербес деректерді қорғауды құқықтық реттеудің өзекті мәселелері 174
А.А. КЕНЖАЕВ, Ж.А. ХУДОБЕРГАНОВ (Өзбекстан Республикасы, Ташкент) Орталық Азияның су-құқықтық мәселесі «парламенттік дипломатия» объектілерінің бірі ретінде........ 183
А.М. ҚАРАТАЕВА, Д.Б. МАХАМБЕТСАЛИЕВ Америка Құрама Штаттарындағы мемлекеттік биліктің іске асырылуының кейбір мәселелері 192
М.Н. НҰРТАЙ, Ж.Т. САЙРАМБАЕВА ТРИПС келісіміндегі шекаралық шаралар туралы ережелерінің Қазақстан Республикасының заңнамасына әсері 204

Құқықтық мониторинг
Е.К. АХМЕТОВ, М.Ж. КУЛИКПАЕВА Қаржы нарығы мен қаржы ұйымдарын мемлекеттік реттеу, бақылау және қадағалаудың кейбір мәселелері 212
М.И. ДЯЧУК, С.С. ШИШИМБАЕВА «Лотереялар және лотерея қызметі туралы» Қазақстан Республикасы заңының тиімділігін талдау 224
Ж.А. ЖАДАУОВА, А.С. РАМАЗАНОВА Халықтың радиациялық қауіпсіздігі саласындағы заңнаманы жетілдіру 235

Мемлекеттік тілдегі заңшығармашылық практикасынан
Ғ.Д. МАҚАНОВА Халықаралық шарттардың ғылыми лингвистикалық сараптамасының кейбір мәселелері........ 246

Жас ғалым мінбері
Е.Б. АХМЕТОВ Қазақстан Республикасы мен шет елдерде әкімшілік сот ісін жүргізуде соттың белсенді рөлі қағидасы 252
А.Р. КУМАРБЕКОВА Қазақстан Республикасының Конституциясы – мемлекеттің негізгі актісі: теориядан реформалау тәжірибесіне дейін........ 261
А.Б. САТАЕВА Англия мен Қазақстанның азаматтық процесіндегі сотқа дейінгі хаттама: салыстырмалы талдау........ 268
А.Е. НҰРТАН Атқарушылық іс жүргізудің құқықтың дербес саласы ретіндегі мәні мен маңызы 276
Г.С. ТАТЕБАЕВА Жоғары қауіптілік көзі келтірген зиян үшін жауапкершілік мәселелері........ 283

«Жаршының» архивтегі беттері
С.С. ҚАРЖАУБАЕВ З.ғ.к. Л.Т. Тұрғанбаеваның «Қазақстандағы тіл саясаты» ғылыми жарияланымына қайта оралғанда........ 291

Библиография
В.Б. ЕВДОКИМОВ М. Какителашвилидің «Деятельность политических партий в государствах-участниках СНГ» атты монографиясына рецензия. - Мәскеу: Проспект, 2021. – 228 б. 299

ВЕСТНИК

Института законодательства и правовой информации Республики Казахстан

научно-правовой журнал №4 (71)-2022

Учредитель и издатель:
РГП на ПХВ «Институт законодательства и правовой информации Республики Казахстан»
Издается с 2006 года
Все материалы журнала размещаются на сайте **www.zqai.kz**
Включен в перечень изданий для публикации основных научных результатов диссертаций по юридическим наукам
(Приказ КОКСОН МОН РК №38 от 14.02.2022 г.)

Состав Редакционного совета
Сарпеков Р.К. – *к.ю.н., Заслуженный деятель Казахстана (Астана, Казахстан) – (председатель)*
Абайдельдинов Е.М. – *д.ю.н. (Астана, Казахстан)*
Абызов Р.М. – *д.ю.н. (Барнаул, Россия)*
Белых В.С. – *д.ю.н. (Екатеринбург, Россия)*
Губин Е.П. – *д.ю.н. (Москва, Россия)*
Мельник Р.С. – *д.ю.н. (Астана, Казахстан)*
Моисеев А.А. – *д.ю.н. (Москва, Россия)*
Муромцев Г.И. – *д.ю.н. (Москва, Россия)*
Рахметов С.М. – *д.ю.н. (Астана, Казахстан)*
Малиновский В.А. – *д.ю.н. (Астана, Казахстан)*
Унзила Шапак – *д.ю.н. (Астана, Казахстан)*

Главный редактор
Дюсенов Е.А. – *к.ю.н.*

Состав Редакционной коллегии
Азер Алиев – *PhD (Киль, Германия)*
Байниязова З.С. – *к.ю.н. (Саратов, Россия)*
Джангарашев Р.М. – *LLM (Астана, Казахстан)*
Исмагулов К.Е. – *к.ю.н. (Астана, Казахстан)*
Ишеков К.А. - *д.ю.н. (Москва, Россия)*
Казбаева А.Г. – *к.ю.н. (Астана, Казахстан)*
Каирбаева Л.К. – *PhD (Астана, Казахстан)*
Киязова А.Ж. – *LLM (Астана, Қазақстан)*
Кулжабаева Ж.О. – *к.ю.н. (Астана, Казахстан)*
Мурзашев К.Т. – *(Астана, Казахстан)*
Нурмагамбетов Р.Г. – *PhD (Челябинск, Россия)*
Примашев Н.М. – *к.ю.н. (Астана, Казахстан)*
Рахимбердин К.Х. – *д.ю.н. (Усть-Каменогорск, Казахстан)*
Тегизбекова Ж.Ч. – *к.ю.н. (Бишкек, Кыргызстан)*
Финк Д.А. - *к.ю.н. (Астана, Казахстан)*

Редактор – **Колтубаева Г.Б.**
Верстка – **Тасирова А.С.**
Тел.: 8 (7172) 26-61-29

Свидетельство о постановке на учет СМИ № 17761-Ж от 25.06.2019 г. Комитета информации Министерства информации и коммуникаций Республики Казахстан (Первичная постановка на учет №6592-Ж. 07.09.2005 г.)

Адрес: Республика Казахстан,010000, г. Астана, пр. Кабанбай батыра, 19, блок С, каб. 306, тел.:8(7172)26-61-22
www.zqai.kz, E-mail: instzak-kz@mail.ru
institutzakonodatelstva@gmail.com

Колонка редакции...9

Конституционное и административное право

Р.К. САРПЕКОВ Роль научного сообщества в законопроектной деятельности государственных органов Республики Казахстан 13

Р.К. САРПЕКОВ, В.Т. КОНУСОВА К вопросу о законодательной регламентации лоббирования в Казахстане..........20

С.К. ЖЕТПИСОВ, Б.К. НУРГАЗИНОВ, А.Ш. ХАМЗИН Миграция через призму конституционных прав: этнический и демографический контекст, мобильность трудовых ресурсов 29

А.А. КАРАЕВ Конституционный суд – важнейший орган защиты прав и свобод человека и гражданина: историко-правовой опыт зарубежных стран 41

Н.А. САРТАЕВА, Е.Б. АХМЕТОВ Вопросы совершенствования законодательства о политических партиях и выборах в целях обеспечения участия лиц с инвалидностью в общественно-политической жизни страны..........50

А.С. АХМЕТОВ Актуальные вопросы развития правового образования 59

Ж.У. ТЛЕМБАЕВА, Г.С. БАЗАРОВА О некоторых проблемах законодательства Республики Казахстан в области здравоохранения 68

А.А. ДАУЛЕТХАНОВА О состоянии и развитии законодательства об общественном здравоохранении Республики Казахстан 76

Гражданское и гражданско-процессуальное право

А. АМАНГЕЛЬДЫ Что из диссертации д.ю.н. профессора А. Амангельды реализовано в действующем законодательстве Республики Казахстан в сфере интеллектуальной собственности от 20 июня 2018 года 85

А.А. АСЫЛБЕКОВА Некоторые изменения и дополнения, внесенные в Гражданский процессуальный кодекс Республики Казахстан 94

Ф.Г. ИБРАГИМОВА, Е.М. АЙТКАЗИН, А.Е. ИСМАГУЛОВ Соблюдение правил этики продвижения лекарственных средств и медицинских изделий на фармацевтическом рынке Республики Казахстан..........101

Г.Э. АБДРАСУЛОВА, У.Е. КУДИЯРОВА Способы взаимного возврата дара бывшими супругами при расторжении брака (на основании решения суда) 110

Уголовное право и уголовный процесс

Д.А. ФИНК Доступ к уголовно-процессуальным средствам восстановления прав потерпевшего в начале досудебного расследования........ 117
С.М. РАХМЕТОВ Мониторинг практики применения некоторых норм Уголовного кодекса об ответственности за уголовные правонарушения в сфере экономической деятельности........ 124
К.Х. РАХИМБЕРДИН, М.Р. ГЕТА (г. Новокузнецк, Россия) Некоторые криминологические и уголовно-правовые аспекты противодействия сексуальному насилию и домогательствам в сфере труда в Республике Казахстан........ 135
Б.М. ИМАШЕВ Реализация принципов уголовного судопроизводства в деятельности специалиста и судебного эксперта: проблемы и перспективы. Часть 1. 146
К.Е. ИСМАГУЛОВ, Е.Н. КАЛИАКПЕРОВА Защита прав граждан в рамках развития принципа состязательности и равноправия сторон........ 155

Международное право и сравнительное правоведение

Е.В. ПОРОХОВ К вопросу о понятии, предмете и формах международного налогового права........ 165
Е.С. ЖАМБАЕВ, Н. САУЛЕН, А.Н. САГАДИЕВ Актуальные вопросы правового регулирования защиты частной жизни и персональных данных в европейском праве........ 174
А.А. КЕНЖАЕВ, Ж.А. ХУДОБЕРГАНОВ (Ташкент, Республика Узбекистан) Водно-правовая проблема Центральной Азии как один из объектов «парламентской дипломатии»........ 183
А.М. КАРАТАЕВА, Д.Б. МАХАМБЕТСАЛИЕВ Некоторые вопросы осуществления государственной власти в Соединенных Штатах Америки........ 192
М.Н. НУРТАЙ, Ж.Т. САЙРАМБАЕВА Влияние положений соглашения ТРИПС о пограничных мерах на законодательство Республики Казахстан........ 204

Правовой мониторинг

Е.К. АХМЕТОВ, М.Ж. КУЛИКПАЕВА Некоторые вопросы государственного регулирования, контроля и надзора финансового рынка и финансовых организаций........ 212
М.И. ДЯЧУК, С.С. ШИШИМБАЕВА Анализ эффективности закона Республики Казахстан «О лотереях и лотерейной деятельности»........ 224
Ж.А. ЖАДАУОВА, А.С. РАМАЗАНОВА Совершенствование законодательства в сфере радиационной безопасности населения........ 235

Из практики законотворчества на государственном языке

Г.Д. МАКАНОВА Некоторые вопросы научной лингвистической экспертизы международных договоров........ 246

Трибуна молодого ученого

Е.Б. АХМЕТОВ Принцип активной роли суда в административном судопроизводстве Республики Казахстан и в зарубежных странах........ 252
А.Р. КУМАРБЕКОВА Конституция Республики Казахстан – основополагающий акт государства: от теории к опыту реформирования........ 261
А.Б. САТАЕВА Досудебный протокол в гражданском процессе Англии и Казахстана: сравнительный анализ........ 268
А.Е. НҰРТАН Сущность и значение исполнительного производства как отдельной отрасли права........ 276
Г.С. ТАТЕБАЕВА Проблемы ответственности за вред, причиненный источником повышенной опасности........ 283

Архивные страницы «Вестника»

С.С. КАРЖАУБАЕВ Возвращаясь к научной публикации к.ю.н. Л.Т. Турганбаевой «Языковая политика в Казахстане»........ 291

Библиография

В.Б. ЕВДОКИМОВ Рецензия на монографию М. Какителашвили «Деятельность политических партий в государствах – участниках СНГ». – Москва: Проспект, 2021. – 228 с........ 299

Bulletin of Institute of Legislation and Legal Information of the Republic of Kazakhstan

JARSHYSY

scientific and legal journal №4 (71)-2022

Founder and publisher:
RSE on the REM «Institute of Legislation and Legal information of the Republic of Kazakhstan»
Published since 2006
All journal materials are placed on the website
www.zqai.kz
Included in the list of publications of basic scientific results of dissertations on legal sciences (Order CCES MES RK №38 from 14.02.2022)

Editorial Council members

Sarpekov R.K. – *c.j.s., Honored Worker of Kazakhstan (Astana, Kazakhstan) – (Chairman)*
Abaydeldinov E.M. – *d.j.s. (Astana, Kazakhstan)*
Abyzov R.M. – *d.j.s. (Barnaul, Russian)*
Belih V.S. – *d.j.s. (Ekaterinburg, Russian)*
Gubin E.P. – *d.j.s. (Moscow, Russian)*
Melnik R.S. – *d.j.s. (Astana, Kazakhstan)*
Moiseev A.A. – *d.j.s. (Moscow, Russian)*
Muromcev G.I. – *d.j.s. (Moscow, Russian)*
Rahmetov S.M. – *d.j.s. (Astana, Kazakhstan)*
Malinovski V.A. – *d.j.s. (Astana, Kazakhstan)*
Unzila Shapak – *d.j.s. (Astana, Kazakhstan)*

Chief Editor
Dyussenov Ye.A. – *c.j.s.*

Editorial Board members

Azer Aliyev – *PhD (Kiel, Germany)*
Bainiyazova Z.S. – *c.j.s. (Saratov, Russian)*
Dzhangarashev R.M. – *LLM (Astana, Kazakhstan)*
Ismagulov K.Y. – *c.j.s. (Astana, Kazakhstan)*
Ishekov K.A. – *d.j.s. (Moscow, Russian)*
Kazbayeva A.G. – *c.j.s. (Astana, Kazakhstan)*
Kairbaeva L.K. – *PhD (Astana, Kazakhstan)*
Kiyazova A.Zh. – *LLM (Astana, Kazakhstan)*
Kulzhabayeva Zh.O. – *c.j.s. (Astana, Kazakhstan)*
Murzashev K.T. – *(Astana, Kazakhstan)*
Nurmagambetov R.G. – *PhD (Chelyabinsk, Russian)*
Primashev N.M. – *c.j.s. (Astana, Kazakhstan)*
Rakhimberdin K.H. – *d.j.s. (Ust-Kamenogorsk, Kazakhstan)*
Tegizbekova Zh.Ch. – *c.j.s. (Bishkek, Kyrgyzstan)*
Fink D.A. - *c.j.s. (Astana, Kazakhstan)*

Editor – **Koltubaeva G.B.**
Layout – **Tasirova A.S.**
Tel.: 8 (7172) 26-61-29

The certificate of registration of mass media №17761-G from 25.06.2019 from the Information Committee of the Ministry of Information and Communications of the Republic of Kazakhstan (Number and date of primary registration №6592-Zh.07.09.2005.)

Address: The Republic of Kazakhstan, 010000, Astana, Kabanbay-batyr ave., 19, block C, office 306, тел.: 8 (7172) 26-61-22
www.zqai.kz, e-mail: instzak-kz@mail.ru
institutzakonodatelstva@gmail.com

Editorial 11

Constitutional and Administrative Law

R.K. SARPEKOV The role of scientific community in the legislative activities of state bodies of the Republic of Kazakhstan 13

R.K. SARPEKOV, V.T. KONUSOVA On the issue of legislative regulation of lobbying in Kazakhstan 20

S.K. ZHETPISOV, B.K. NURGAZINOV, A.S. KHAMZIN Migration through the prism of constitutional rights: ethnic and demographic context, labor mobility 29

A.A. KARAEV The constitutional court is the most important body for the protection of human and civil rights and freedoms: historical and legal experience of foreign countries 41

N.A. SARTAYEVA, Y.B. AKHMETOV Issues of improving legislation on political parties and elections in order to ensure participation of persons with disabilities in the socio-political life of the country 50

A.S. AKHMETOV Current issues of the development of legal education 59

Zh.U. TLEMBAYEVA, G.S. BAZAROVA About some problems of the legislation of the Republic of Kazakhstan in the field of healthcare 68

A.A. DAULETKHANOVA On the state and development of legislation on public health of the Republic of Kazakhstan 76

Civil and Civil Procedure Law

A. AMANGELDY What from the thesis of doctor of law, professor Amangeldy A.A. implemented in the current legislation of the Republic of Kazakhstan in the sphere of intellectual property of june 20, 2018 85

A.A. ASSYLBEKOVA Some amendments and additions made to the Civil procedure code of the Republic of Kazakhstan 94

F.G. IBRAGIMOVA, Y.M. AYTKAZIN, A.E. ISMAGULOV Compliance with the rules of ethics for the promotion of medicines and medical products in the pharmaceutical market of the Republic of Kazakhstan 101

G.E. ABDRASULOVA, U.E. KUDIYAROVA Ways to return gifts to each other at the dissolution of marriage by former spouses (based on a court decision) 110

Criminal law and Criminal procedure

D.A. FINK Access to the criminal procedure means of restoring the rights of the victim at the beginning of the pre-trial investigation.......... 117

S.M. RAKHMETOV Monitoring of the practice of applying certain norms of the Criminal code on liability for criminal offenses in the field of economic activity.......... 124

K.K. RAKHIMBERDIN, M.R. GETA (Novokuznetsk, Russia) Some criminological and criminal legal aspects of countering sexual violence and harassion in the sphere of work in the Republic of Kazakhstan.......... 135

B.M. IMASHEV Implementation of the principles of criminal justice in the activities of a specialist and a forensic expert: problems and prospects. Part 1.......... 146

K.E. ISMAGULOV, E.N. KALIAKPEROVA Protection of the rights of citizens in the framework of the development of the principle of competition and equality of the parties.......... 155

International law and Comparative law

Y.V. POROKHOV To the question of the concept, subject and forms of international tax law.......... 165

Y.S. ZHAMBAYEV, N. SAULEN, A.N. SAGADIEV Actual problems of legal regulation of privacy and personal data protection in european law.......... 174

A.A. KENZHAEV, J.A. KHUDOBERGANOV (Tashkent, Republic of Uzbekistan) The water and legal problem of Central Asia as one of the objects of "parliamentary diplomacy".......... 183

A.M. KARATAYEVA, D.B. MAKHAMBETSALIYEV Some issues of the exercise of the state power in the United States of America.......... 192

M.N. NURTAY, ZH.T. SAYRAMBAEVA Impact of the TRIPS agreement provisions on border measures on the legislation of the Republic of Kazakhstan.......... 204

Legal monitoring

Y.K. AKHMETOV, M.ZH. KULIKPAYEVA Some issues of state regulation, control and supervision of the financial market and financial organizations.......... 212

M.I. DYACHUK, S.S. SHISHIMBAYEVA Analysis of the effectiveness of the Law of the Republic of Kazakhstan «On Lotteries and lottery activities».......... 224

ZH.A. ZHADAUOVA, A.S. RAMAZANOVA Improvement of legislation in the field of radiation safety of the population.......... 235

From the lawmaking practice in the official language

G.D. MAKANOVA Certain issues of international treaties scientific linguistic expertise.......... 246

Young researchers' tribune

Y.B. AKHMETOV The principle of the active role of the court in the administrative proceedings of the Republic of Kazakhstan and in foreign countries.......... 252

A.R. KUMARBEKOVA Constitution of the Republic of Kazakhstan is the fundamental act of the state: from theory to experience of reform.......... 261

A.B. SATAYEVA Pre-action protocol in civil proceedings in England and Kazakhstan: a comparative analysis.......... 268

A. NURTAN Essence and meaning of enforcement proceedings as a separate branch of law.......... 276

G. S. TATEBAYEVA Problems of liability for damage caused by a source of increased danger.......... 283

The archive pages of the «Bulletin»

S.S. KARZHAUBAYEV Returning to the scientific publication of c.l.s. L.T. Turganbayeva «Language policy in Kazakhstan».......... 291

Bibliography

V.B. EVDOKIMOV Review of M. Kakitelashvili's monograph «Activity of political parties in the CIS member states». – Moscow: Prospekt, 2021. – 228 p.......... 299

ӘОЖ 341.171

ЕУРОПАЛЫҚ ҚҰҚЫҚТАҒЫ ЖЕКЕ ӨМІР МЕН ДЕРБЕС ДЕРЕКТЕРДІ ҚОРҒАУДЫ ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕТТЕУДІҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Ержан Сағынханұлы Жамбаев[1]
Заң ғылымдарының кандидаты, А. Мырзахметов атындағы Көкшетау университетінің доценті, Көкшетау қ., Қазақстан Республикасы, e-mail: zhambaev_es@mail.ru

Нұржан Сәулен
PhD докторы, Парламентаризм институтының бас маманы, Астана қ., Қазақстан Республикасы, e-mail: nuri_saulen@mail.ru

Азамат Нурланұлы Сағадиев
Заң ғылымдарының кандидаты, А. Мырзахметов атындағы Көкшетау университетінің доценті, Көкшетау қ., Қазақстан Республикасы, e-mail: 02-kz@mail.ru

Аннотация. *Мақалада Еуропалық Одақтың құқықтық жүйесіндегі жеке өмірді қорғауды және дербес деректерді қорғауды құқықтық реттеудің ерекшеліктеріне талдау жасалды, еуропалық құқықта белгіленген құқықтардың арақатынасын анықтаудың кейбір күрделі мәселелері анықталды, ал еуропалық соттардың қызметі негізінде авторлар жеке өмірді қорғау және еуропалық құқықтағы дербес деректерді қорғау ұғымдарының арасындағы айырмашылық критерийлерін анықтады. Мақалада сондай-ақ Адам құқықтары жөніндегі еуропалық сот пен Еуропалық Одақ сотының қызметінде, жеке өмірді қорғауға және дербес деректерді қорғауға адам құқықтарын қорғау жөніндегі істерді қарау процесінде туындаған даулы мәселелерді шешудің практикалық мысалдары келтірілген. Олардың зерттеулері негізінде авторлар қарастырылып отырған адам құқықтарының үш нақты айырмашылығын келтіреді, сондықтан бірінші болып жеке өмірді қорғау мәнмәтіннен тәуелді болып табылады және әр жағдайда дербес деректердің мазмұны мен қолданылуын зерттеуді талап етеді, және мұндай істерді қарау тәжірибесі Еуропалық Одақ құқығында дербес деректерді қорғау құқығының автономды сипатын дамытуды көрсетеді. Екінші сөзсіз айырмашылық, дербес деректерді қорғау құқығы бастапқыда мемлекеттердің оң міндеттемесі ретінде ойластырылған. Авторлардың пікірінше, қарастырылған құқықтардың соңғы ерекшелігі дербес деректерді қорғау адам құқықтарын қорғау шеңберінен шығатын неғұрлым жан-жақты және жүйелі тәсілге негізделген. Қорытындыда жеке өмірді қорғау құқығы мен дербес деректерді қорғау құқығы сөзсіз тығыз байланысты болған жағдайда, қарастырылып отырған құқықтар толығымен ұқсас деп саналмауы керек деген негізделген тұжырым жасалады.*

Түйінді сөздер: *жеке өмір; дербес деректер; еуропалық құқық; адам құқықтары жөніндегі Еуропалық сот; адам құқықтары; дербес деректерді қорғау құқығы; жеке өмірді қорғау құқығы; Еуропалық Одақ соты.*

[1] *Хат-хабарларға арналған автор*

АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ЗАЩИТЫ ЧАСТНОЙ ЖИЗНИ И ПЕРСОНАЛЬНЫХ ДАННЫХ В ЕВРОПЕЙСКОМ ПРАВЕ

Жамбаев Ержан Сагынханович
Кандидат юридических наук, доцент Кокшетауского университета имени А. Мырзахметова, г. Кокшетау, Республика Казахстан, e-mail: zhambaev_es@mail.ru

Саулен Нуржан
Доктор PhD, главный специалист Института парламентаризма, г. Астана, Республика Казахстан, e-mail: nuri_saulen@mail.ru

Сагадиев Азамат Нурланович
Кандидат юридических наук, доцент Кокшетауского университета имени А. Мырзахметова, г. Кокшетау, Республика Казахстан, e-mail: 02-kz@mail.ru

Аннотация. *Настоящим трудом проведен анализ особенностей правового регулирования защиты личной жизни и защиты персональных данных в правовой системе Европейского Союза, выявлены некоторые проблемные вопросы определения соотношения прав, установленных в европейском праве, при этом на основе деятельности европейских судов, авторами определены критерии разграничения понятия защиты личной жизни и защиты персональных данных в европейском праве. В статье также приводятся практические примеры разрешения спорных вопросов, возникавших в деятельности Европейского суда по правам человека и Суда Европейского Союза, в процессе рассмотрения дел по защите прав человека на защиту личной жизни и защиту персональных данных. На основе их исследования авторами приводятся три конкретных отличия рассматриваемых прав человека, так первым отмечается, что защита личной жизни носит контекстно-зависимый характер и требует исследования содержания и использования персональных данных в каждом конкретном случае, и практика рассмотрения подобных дел, свидетельствует о развитии автономного характера права на защиту персональных данных в праве Европейского Союза. Вторым несомненным отличием, отмечается, что право на защиту персональных данных было изначально задумано как позитивное обязательство государств. И последняя отличительная черта рассматриваемых прав, по мнению авторов, заключается в том, что защита персональных данных основывается на более комплексном и систематическом подходе, выходящем за рамки защиты прав человека. В заключении делается обоснованный вывод - при безусловно тесной связи права на защиту личной жизни и права на защиту персональных данных, рассматриваемые права не следует считать полностью тождественными.*

Ключевые слова: *личная жизнь; персональные данные; европейское право; Европейский суд по правам человека; права человека; право на защиту персональных данных; право на защиту личной жизни; Суд Европейского союза.*

ACTUAL PROBLEMS OF LEGAL REGULATION OF PRIVACY AND PERSONAL DATA PROTECTION IN EUROPEAN LAW

Zhambayev Yeran Sagynkhanovich
Candidate of Law, Associate Professor of A. Myrzakhmetov Kokshetau University, Kokshetau city, Republic of Kazakhstan, e-mail: zhambaev_es@mail.ru

Saulen Nurzhan
PhD, Chief Specialist of the Institute of Parliamentarism, Astana, Kazakhstan, e-mail: nuri_saulen@mail.ru

Sagadiev Azamat Nurlanovich
Candidate of Law, Associate Professor of A. Myrzakhmetov Kokshetau University, Kokshetau city, Republic of Kazakhstan, e-mail: 02-kz@mail.ru

Abstract. *This work analyzes the features of the legal regulation of the protection of personal life and the protection of personal data in the legal system of the European Union, identifies some problematic issues of determining the ratio of rights established in European law, while on the basis of the activities of European courts, the authors define the criteria for distinguishing the concept of protection of personal life and protection of personal data in European law. The article also provides practical examples of resolving controversial issues that have arisen in the activities of the European Court of Human Rights and the Court of the European Union, in the process of considering cases on the protection of human rights to the protection of personal life and the protection of personal data. Based on their research, the authors present three specific differences between the human rights under consideration, as the first one notes that the protection of personal life is context-dependent and requires research on the content and use of personal data in each specific case, and the practice of considering such cases indicates the development of the autonomous nature of the right to personal data protection in the law of the European Union. The second undoubted difference is that the right to personal data protection was originally conceived as a positive obligation of states. And the last distinguishing feature of the rights under consideration, according to the authors, is that the protection of personal data is based on a more comprehensive and systematic approach that goes beyond the protection of human rights. In conclusion, a reasonable conclusion is made - given the undeniably close relationship between the right to privacy protection and the right to personal data protection, the rights in question should not be considered completely identical.*

Key words: *personal life; personal data; European law; European Court of Human Rights; human rights; right to personal data protection; right to privacy protection; Court of the European Union.*

DOI: 10.52026/2788-5291_2022_71_4_174

Кіріспе

Бүгінгі таңда жеке өмір мен дербес деректерді қорғау мәселелері тек Қазақстанда ғана емес, бүкіл өркениетті елдерде өте жоғары деңгейде өзектілікке айналды. Бұған 2007 жылдан бастап жыл сайын 28 қаңтарда Халықаралық дербес деректерді қорғау күні (Data Protection Day) аталып өтетіндігі айқын мысал бола алады. Бұл мереке Интернет желісінің пайдаланушылары өздерінің жеке өмірі мен дербес деректерін қорғауға көмектесу, Интернеттегі мінез-құлық ережелерін сақтауды ұмытпауы үшін құрылған болатын.

Сонымен қатар, ақпараттық технологиялар мен Интернет желісін дамыту және кеңінен пайдалану кезінде халықаралық құқықтағы ақпараттық кеңістікте адамның жеке өмірін қорғау туралы ережелерді бекіту қажеттілігі барған сайын айқын бола түсуде. Бұл қажеттілік жеке өмірді қорғау құқығының дамуына, сондай-ақ дербес деректерді қорғау құқығының пайда болуына ықпал етеді. Бұл мақсат цифрлық қоғам дәуірінде адам санасына әсер ететін ақпараттық технологиялардың әр түрлі түрлерін қолдануды ескере отырып, жеке тұлғаны қорғау болып табылады.

Аталған құбылыстар құқықтық доктринада да, халықаралық ұйымдар шеңберінде де кеңінен талқылануда. Атап айтқанда, жеке өмірді қорғау және дербес деректерді қорғау құқықтарын ажыратудың алғашқы әрекеттерінің бірі еуропалық құқықта жеке адамға қол сұғылмаушылықты қорғаудың ерекше режимін жариялайтын еуропалық аймаққа тән құқықтық доктринаға байланысты жасалды [1, 4 б.]. Аталған құқықтар арасындағы көп сәйкестікті аңғартатын мәселе бойынша Дж. Кокотт пен К.Соботтың жұмыстарын да көрініс табады [2, 223 б.]; олардың мақсаттарының ұқсастығын О. Лински, ашып көрсете алды [3, 581 б.]; Р. Геллерт екі құқық арасындағы айтарлықтай айырмашылықтарды көрсетеді [4, 530 б.] және өзге де авторлардың еңбектері де осы мәселеге арналған.

Материалдар мен әдістер

Осы жұмысты жазу барысында шетелдік зерттеушілердің әр түрлі материалдары, нормативтік-құқықтық қайнар көздер, осы мәселе бойынша халықаралық ұйымдардың

статистикалық мәліметтері пайдаланылды. Жеке өмір мен дербес деректерді қорғаудың еуропалық құқықтағы құқықтық реттеудің өзекті мәселелерін ғылыми зерттеу барысында көптеген ғылыми әдістер қолданылды, оларға мыналарды жатқыза аламыз: Осы ғылыми жұмыстың мазмұнын ашуға мүмкіндік берген талдау және синтездеу, аксиологиялық, абстракциялау, формальды-логикалық, салыстыру, фактілерді іздеу және іріктеу, диалектикалық, тарихи-құқықтық, салыстырмалы-құқықтық әдістері.

Негізгі ережелер

Жоғарыда айтылғандарға байланысты Еуропалық заңнамада ақпараттық кеңістіктің қазіргі даму деңгейін және дербес деректерді қорғау құқығын ескеріп, жеке өмірді қорғау құқығының арақатынасын анықтау заң ғылымының өзекті мәселесі болып табылады.

Еуропалық аймақта жеке өмірді қорғау мен дербес деректерді қорғауға адам құқықтарының арақатынасын зерттеу контексінде Европалық одақ *(бұдан әрі – ЕО)* құқығы мен Еуропа кеңесі *(бұдан әрі – ЕК)* құқығының тығыз байланысын жоққа шығаруға болмайды.

Осыған байланысты «Еуропалық құқық» ұғымы осы жерде және одан әрі мәтін бойынша ЕК-тің құқықтық жүйесін де, ЕК аясында жасалған халықаралық шарттардың құқықтық нормаларын да қамтитын ұжымдық термин болып табылады.

Еуропа Кеңесі шеңберінде жеке өмірді қорғау құқығы және дербес деректерді қорғау құқығы 1950 жылғы адам құқықтары мен негізгі бостандықтарды қорғау туралы Еуропалық конвенцияның *(бұдан әрі – АҚЕК)* 8-бабының ережелерімен ресми мәлімделеді[2]. Осы бапқа қосымша ретінде ЕК шеңберінде 1981 жылы жеке сипаттағы деректерді автоматтандырылған өңдеуге қатысты жеке тұлғаларды қорғау туралы № 108 Конвенция қабылданды, оның мақсаты жеке тұлғаның құқықтары мен негізгі бостандықтарын, атап айтқанда оның дербес деректеріне қатысты автоматтандырылған өңдеуге қатысты жеке өміріне қол сұғылмаушылық құқықтарын құрметтеуді қамтамасыз ету болып табылады[3]. Өз кезегінде, Еуропалық Одақтың құқығында жеке тұлғалардың жеке өміріне қол сұғылмаушылық 2000 жылғы негізгі құқықтар туралы Еуропалық Одақ Хартиясының *(бұдан әрі – ЕО Хартиясы)* 7-бабының ережелерімен бекітілген. Ал дербес деректерді қорғау осы құжаттың 8-бабында көрсетілген[4].

Сонымен қатар, 2016 жылы ЕО 2016/679 қаулысымен жеке деректерді қорғаудың жалпы регламенті қабылданып, 2018 жылы күшіне енді. Оның нысанасы жеке тұлғалардың негізгі құқықтары мен бостандықтарын, әсіресе, дербес деректерді қорғау құқығын қорғау болып табылады[5]. Осыған байланысты ЕО құқығында жоғарыда аталған адам құқығын неғұрлым дамыған құқықтық реттеуді ескере отырып, дербес деректерді қорғау ақпараттық кеңістікте жүзеге асырылатын басқа адам құқықтары арасында негізгі құқық ретінде басымдыққа ие деп саналады. Алайда, ЕК және ЕО халықаралық шарттарының ережелерін, сондай-ақ еуропалық соттардың тәжірибесін мұқият зерделеу адамның құқықтары арасындағы қатынастардың күрделі құрылымға ие екенін көрсетеді.

АҚЕК-ның 8-бабы және ЕО Хартиясының 7-бабының талаптары негізінен жалпыланған, сондықтан жеке өмір мен дербес деректерді қорғау құқықтарын ажыратуда олардың нормативтік құжаттарда бекітілуі маңызды емес, еуропалық соттардың – Адам құқықтары жөніндегі Еуропалық соттың *(бұдан әрі – АҚЕС)* және Еуропалық Одақ Сотының *(бұдан әрі – ЕО соты)* кейінгі тәжірибелері маңызды рөл атқарғанын түсіну маңызды. АҚЕС және ЕО соты өздерінің іс жүргізу құқығымен жеке өмірді қорғау, дербес деректерді қорғау

[2] *Конвенция о защите прав человека и основных свобод: [заключена в г. Риме, 4 нояб. 1950 г.]: в ред. от 13 мая 2004 г. // Совет Европы. – [Электрондық ресурс] // – Кіру режимі: https://www.echr. coe.int/Documents/Convention_RUS.pdf. – қаралған күні: 25.08.2022.*

[3] *Конвенция о защите частных лиц в отношении автоматизированной обработки данных личного характера: [заключена в г. Страсбурге], 28 янв. 1981 г. // Совет Европы. – [Электрондық ресурс] // – Кіру режимі: https://rm.coe.int/1680078c46. – қаралған күні: 26.08.2022.*

[4] *Хартия Европейского Союза об основных правах: [заключена в г. Страсбурге, 12 дек. 2007 г.] // Европейский союз. – [Электрондық ресурс] // – Кіру режимі: http://base.garant.ru/71672404/. – қаралған күні: 27.08.2022.*

[5] *. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation) [Электрондық ресурс] // – Кіру режимі: // European Union, European Parliament, Council of the European Union. – Mode of access: https://eur-lex.europa.eu/eli/ reg/2016/679/oj. – қаралған күні: 27.08.2022.*

құқықтарының арақатынасын анықтау мақсатында екі сот арасындағы тұрақты жүргізіліп жатқан сұхбат аясында бір-бірінің шешімдеріне жиі-жиі жүгініп отырады. Еуропалық юриспруденцияның талдауына сүйене отырып, Т.Д. Оганесян жоғарыда аталған сот органдары жеке ақпараттың әртүрлі түрлері мен нұсқаларын қамти отырып, дербес деректер мен жеке өмір саласын кеңінен анықтайтындығын нақты айтады [5, 53 б.].

Нәтижелер мен талқылаулар

1950 жылы қабылданған сәттен бастап АҚЕК 8-бабының ережелері өзгермегенін назарға алып, Еуропа Кеңесі жеке өмірді қорғауға құқық эволюциясы бойынша оның ішінде АҚЕС ұстанымын ескере отырып, белгілі бір бағыттарын дайындады. Өз тәжірибесінде АҚЕС бірнеше рет жеке адамдардың жеке өмірі туралы мәліметтер жинауды, сондай-ақ жеке өмірді қорғау құқығы аясында осындай деректерді сақтау мен пайдалануды қарастырды. АҚЕС алғаш рет 1987 жылғы «Леандер Швецияға қарсы» ісіндегі дербес деректерге АҚЕК-ның 8-бабын қолдануға қатысты жалпы қағидатты белгіледі. Бұл жеке өмірге қатысты ақпаратты сақтау және жариялау адамның жеке өмірін құрметтеу құқығына жататындығын мойындады[6]. 1997 жылғы «Б. Финляндияға қарсы» ісінде АҚЕК-ға қатысушы мемлекеттердің ұлттық заңнамасында АҚЕК-ның 8-бабының ережелеріне сәйкес келмейтін дербес деректерді кез келген пайдалануды болдырмау жөніндегі тиісті сақтық шаралары көзделуі тиіс екенін де АҚЕС мойындады[7]. Теориялық тұрғыдан алғанда, АҚЕС АҚЕК-нің 8-бабының шегінен шығатын жеке тұлғаларға қатысты ақпаратты қорғау режимін есептеуі мүмкін еді, алайда, жеке деректер саласындағы АҚЕС-тің қазіргі түсіндірмесінің ұстанымына жеке деректерді тұтастай алғанда жеке өмірді қорғау құқығы саласына енгізу үшін жеткілікті кең болып табылатын № 108 Конвенцияның ережелерімен тығыз байланысты қосылу мүмкін деп санаймыз [1, 24 б.].

Қазіргі уақытта «Google» сияқты іздеу жүйелері пайдаланатын жеке ақпаратты құқықтық қорғау режимі ерекше қызығушылық тудырады. 2014 жылы ұмытылған «Google Spain» ісіне қатысты негізгі шешімде ЕО соты іздеу операторларын жеке тұлғалардың өтініші бойынша серверлерден шындыққа сәйкес келмейтін немесе өзектілігін жоғалтқан дербес деректерді жоюға міндеттеу туралы шешім қабылдады[8]. 2018 жылы «М.Л. және В.В. Германияға қарсы» ісіндегі осы проблеманы қарастыра отырып, АҚЕС АҚЕК-нің 8-бабына сәйкес жеке өмірді қорғау құқығы мәні мен мәтінінде осы құқықтың ерекше маңыздылығын атап өтті. Демек, жеке тұлғалар жеке өмірді қорғау құқығын жеке ақпарат контексінде, егер мұндай ақпаратты интернет іздеу жүйелері арқылы алуға және оны үшінші тараптың қасақана ниетінің пайдалану мүмкіндігі болса, жүзеге асыра алады[9]. Сондай-ақ, 2000 жылғы «Швейцарияға қарсы Аманн» ісінде АҚЕК-нің 8-бабының қолданылу аясына жеке тұлғаларға жаппай жиналатын, өңделетін және таратылатын дербес деректерге қатысты жеке өмірін қорғау құқығын жүзеге асыруға мүмкіндік беретін ақпаратқа қатысты өзін-өзі анықтау құқығын енгізу туралы айтылған АҚЕС-ның ұстанымын атап өткен жөн[10]. Осылайша, жеке өмірді қорғау құқығы аясында АҚЕС жеке файлдарға қол жеткізу құқығын мойындады, сондай-ақ қоғамдық құжаттардағы дербес деректерді жоюға қатысты өтініштерді қарады[11]. Бұдан басқа, АҚЕК-нің 8-бабының мәні мен мәтінінде

[6] *Leander v. Sweden: Judgment (Merits), 26 Mar. 1987, App. № 9248/81 // European Court of Human Rights. – Mode of access: [Электрондық ресурс] // – Кіру режимі: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57519. – қаралған күні: 27.08.2022.*

[7] *Z v. Finland: Judgment (Merits and Just Satisfaction), 25 Feb. 1997, App. № 22009/93 // European Court of Human Rights. – Mode of access: [Электрондық ресурс] // – Кіру режимі: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58033. – қаралған күні: 28.08.2022.*

[8] *Google Spain SL and Google Inc. v. Agencia Española de Protección de Datos (AEPD) and Mario Costeja González: Judgment, 13 May 2014, Case C-131/12 // Court of Justice of the European Union. – Mode of access: [Электрондық ресурс] // – Кіру режимі: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A62012CJ0131. – қаралған күні: 28.08.2022.*

[9] *M. L. and W. W. v. Germany: Judgment (Merits and Just Satisfaction), 28 Sept. 2018, App. № 60798/10 and 65599/10 // European Court of Human Rights. – Mode of access: [Электрондық ресурс] // – Кіру режимі: http:// hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-183947. – қаралған күні: 28.08.2022.*

[10] *. Satakunnan Markkinapörssi Oy and Satamedia. Oy v. Finland: Judgment (Merits and Just Satisfaction), 27 June 2017, App. № 931/13 // European Court of Human Rights. – Mode of access: [Электрондық ресурс] // – Кіру режимі: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-175121. – қаралған күні: 28.08.2022.*

[11] *Leander v. Sweden: Judgment (Merits), 26 Mar. 1987, App. № 9248/81 // European Court of Human Rights. – Mode of access: [Электрондық ресурс] // – Кіру режимі: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57519. – қаралған күні: 27.08.2022.*

осы сот 2014 жылғы «Digital Rights Ireland» ісінде деректерді пайдалануды мақсатты шектеу принципіне және деректерді жинау мен өңдеуді барынша азайту принципіне сілтемелер қолданды[12]. Әдетте, жоғарыда аталған қағидаттар дербес деректерді қорғау кезінде сақталуы тиіс және қазіргі уақытта ЕО-ға мүше мемлекеттер үшін міндетті болып табылатын дербес деректерді қорғау туралы жалпы регламентте көрініс тапқан [6, 31 б.]. Мұндай жағдайларды талдау дербес деректер мен АҚЕС практикасындағы жеке өмірді қорғау құқығының ажырамас байланысы туралы қорытынды жасауға мүмкіндік береді. Керісінше, ЕО шеңберіндегі дербес деректерді қорғау құқығы жеке өмірге қол сұғылмаушылық құқығынан гөрі кеңірек, өйткені деректерді қорғау ережелері адамның жеке өміріне әсер етпесе де, ақпаратты өңдеудің барлық түрлеріне қолданылады. Деректерді қорғаудың жалпы ережесінің 4-бабына сәйкес дербес деректер деп «сәйкестендірілген немесе сәйкестендірілетін жеке тұлғаға қатысты кез келген ақпарат» түсіндіріледі. Бұл ретте мұндай деректерді өңдеу «дербес деректермен немесе дербес деректер жиынтығымен орындалатын кез келген операция немесе операциялар жиынтығы» болып табылады[13]. Демек, деректерді өңдеудің барлық дерлік нысандары жеке тұлғаның жеке өміріне әсер етпейтініне қарамастан, дербес деректерді қорғауға құқық саласының ықпалына түседі [1, 9 б.]. Жеке өмірді және дербес деректерді қорғаудың арақатынасы туралы ЕО сотының ұстанымы 2014 жылғы «Digital Rights Ireland» шешімінде де бар, онда ЕО соты деректерді сақтау адамның жеке өміріне қол сұғылмаушылыққа тікелей әсер етеді деп мойындады, егер мұндай мәліметтер жеке тұлғалардың жеке өмірі туралы нақты қорытынды жасауға мүмкіндік берсе, деректер күнделікті әдеттер, тұрғылықты жері, қозғалысы, орындалған іс-әрекеттер, осы адамдардың әлеуметтік ортасы және т. б. сияқты деректерді білдіреді[14]. А. Юнссон атап өткендей, ЕО соты жеке деректерді сақтау ЕО Хартиясының 7-бабын бұзды деп анықтап қана қоймай, сонымен бірге, АҚЕС іс жүргізу құқығына сілтеме жасай отырып, мұндай деректерге ұлттық органдардың қол жетімділігі жеке өмірді қорғаудың негізгі құқығына одан әрі араласуды білдіреді деп тапты [7, 151 б.]. Белгілі бір дәрежеде бұл зерттеушімен жеке өмірді қорғау құқығы, оның ішінде жеке адамға шектеулі қол жеткізу құқығын, яғни жеке тұлғаларды сыртқы қол сұғушылықтан, оның ішінде мемлекеттің оның органдарының іс-әрекетінен қорғау құқығын қамтиды деген негізде келісуге болады. Қарастырылып отырған деректерді сақтау ЕО Хартиясының 8-бабының аясына жатады. Өйткені ол жоғарыда аталған баптың ережелерінің мағынасы бойынша жеке деректерді өңдеуді білдіреді.

2010 жылы ЕО соты «Volker und Markus Schecke and Hartmut Eifert» ісінде мойындаған, одан туындайтын деректерді қорғау талаптарына міндетті түрде сәйкес келуі керек[15]. Осыған сүйене отырып, жеке өмірді қорғау мәні мен мәтінне тәуелді және әр нақты жағдайда дербес деректердің мазмұны мен қолданылуын зерттеуді қажет етеді деп қорытынды жасауға болады. Кейіннен 2010 жылғы «Бавариан лагерге қарсы Европалық Комиссия» ісінде ЕО соты жеке өмірге қол сұғылмаушылық құқығымен салыстырғанда ЕО-ның жеке деректерді қорғау туралы ережелері арнайы күшейтілген қорғаныс жүйесін құратынын мойындады[16]. ЕО соты ЕО-ның дербес деректерді қорғау туралы заңнамасы ЕО-ға мүше мемлекеттерде жеке өміріне қол сұғылмаушылыққа сілтеме жасамай, дербес

---

[12] *Amann v. Switzerland: Judgment (Merits and Just Satisfaction), 16 Feb. 2000, App. № 27798/95 // European Court of Human Rights. – Mode of access: [Электрондық ресурс] // – Кіру режимі: http://hudoc.echr.coe.int/ eng?i=001-58497. – қаралған күні: 28.08.2022.*

[13] *Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation) .// European Union, European Parliament, Council of the European Union. – Mode of access: [Электрондық ресурс] // – Кіру режимі: https://eur-lex.europa.eu/eli/ reg/2016/679/oj. – қаралған күні: 27.08.2022.*

[14] *Digital Rights Ireland and Seitlinger and Others: Judgment, 8 Apr. 2014, Joined Cases C 293/12 and C 594/12 // Court of Justice of the European Union. – Mode of access: [Электрондық ресурс] // – Кіру режимі: http://curia. europa.eu/juris/liste. jsf?num=C-293/12. – қаралған күні: 28.08.2022.*

[15] *Volker und Markus Schecke GbR and Hartmut Eifert v. Land Hessen: Judgment, 9 Nov. 2010, Joined cases C-92/09 and C-93/09 // Court of Justice of the European Union. – Mode of access: [Электрондық ресурс] // – Кіру режимі: https://eur-lex.europa.eu/ legal-content/EN/ TXT/?uri=CELEX%3A62009CJ0092. – қаралған күні: 29.08.2022.*

16 European Commission v. The Bavarian Lager Co. Ltd.: Judgment, 29 Jun. 2010, Case C-28/08 P // Court of Justice of the European Union. – Mode of access: [Электрондық ресурс] // – Кіру режимі: http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-293/12. - қаралған күні: 29.08.2022.

деректерді қорғау құқығын сақтауды қамтамасыз етуге арналған деп үзілді-кесілді атап өтті[17]. Жоғарыда аталған істер ЕО құқығындағы дербес деректерді қорғау құқығының автономды сипатын дамытуды көрсетеді. Бұл қарастырылған құқықтардың екінші айырмашылығы – дербес деректерді қорғау құқығы бастапқыда мемлекеттің оң міндеттемесі ретінде қарастырылған. Керісінше, жеке өмірді қорғау құқығы бастапқыда мемлекеттік органдардың жеке өмірге араласудан бас тарту міндеттемесі ретінде жарияланды [8, 235 б.]. 1994 жылғы «Кроон және Нидерландыға қарсы»істе АҚЕС АҚЕК-нің 8-бабының басты мақсаты жеке өмірін құрметтеу құқығын жүзеге асыруға өз бетінше араласудан қорғауды қамтамасыз ету болып табылатынын растады. Ал, АҚЕК-ге қатысушы мемлекеттердің дәстүрлі теріс міндеттемесін білдіреді[18]. Осыған байланысты, 2014 жылғы «Хямяляйнен Финляндияға қарсы» ісіндегі АҚЕС-тің ұстанымы әлі күнге дейін мемлекеттердің теріс міндеттемесі жеке өмірге қол сұғылмау құқығының маңызды бөлігі болып табылады. Үшінші айырмашылық дербес деректерді қорғау адам құқықтарын қорғау шеңберінен шығатын неғұрлым кешенді және жүйелі тәсілге негізделеді.

ЕО Хартиясының 8-бабы деректерді қорғау нормаларының жан-жақты жүйесіне кепілдік береді және осы жүйенің негізгі элементтері тәуелсіз қадағалау болған кезде нақты айқындалған мақсаттарда дербес деректерді өңдеуде әділ және заңды қағидалары болып табылатынын айқын растайды.

Осылайша, дербес деректерді қорғау құқығы дербес сипаттағы деректерді өңдеуге тартылған адамдардың қалың тобына арналған бірқатар міндеттерге негізделген. Мысалы, дербес деректерді қорғау ережелерін сақтау ЕО-да деректерді қорғау жөніндегі Еуропалық инспектор ретінде әрекет ететін тәуелсіз органның бақылауына алынуы тиіс. Осындай міндеттемелер жеке тұлғаларды қорғауға қатысты сөз болғанда жеке өмірді қорғау құқығына қатысты сот тәжірибесінде тікелей туындауы мүмкін емес. Дегенмен, жеке өмірге қол сұғылмаушылық құқығы белгілі бір дәрежеде дербес деректерді қорғау жөніндегі талаптарды қамтуы мүмкін. Дербес деректердің қауіпсіздігі, мысалы, жеке өмірге қол сұғылмаушылық құқығының маңызды элементі ретінде қаралмайды, деректердің толық қауіпсіздігінің қамтамасыз етілмеуі жеке өмірге қол сұғылмаушылық құқығының бұзылуына әкелуі мүмкін, мысалы, «Швецияға қарсы Леандер» ісінде алғаш рет танылған құпия медициналық ақпарат пен медициналық құпияны ашу туралы айтуы. Сонымен қатар, жеке өмірге қол сұғылмаушылық құқығы тәуелсіз қадағалау органының болуын немесе оның негізгі элементтері ретінде деректердің қауіпсіздігін қамтамасыз етуді білдірмейді. Басқаша айтқанда, жеке өмірді қорғау құқығы ЕО Хартиясының 8-бабы шеңберінде дербес деректерді қорғау құқығымен кепілдендірілгенге ұқсас деректерді қорғау нормаларының жан-жақты жүйесіне кепілдік бермейді.

Қорытынды

Қортыла айтқанда, жеке өмірді қорғау құқығы мен дербес деректерді қорғау құқығы сөзсіз тығыз байланысты болған кезде, қарастырылған құқықтар ұқсас деп саналмауы керек. Дербес деректерді қорғау құқығы жеке өмірді қорғау құқығының эволюциясының нәтижесі болып табылады және қазіргі уақытта жеке адам құқығы ретінде бар жағынан тәуелсіз мәнге ие. Нәтижесінде, жеке өмірді қорғау құқығы және дербес деректерді қорғау құқығы бірдей емес, ол реттелетін қатынастарды қамту көлемі және реттеудің негізінде жатқан қағидаттар сияқты аспектілерде ерекшеленеді. АҚЕС пен ЕО сотының тәжірибесін талдау негізінде Еуропалық ұйымдар аясында дербес деректер контекстінде адам құқықтарын қорғау туралы мәселе бойынша бірнеше түрлі көзқарастар бар деп қорытынды жасауға болады. АҚЕС-тың ұстанымы АҚЕК-ның 8-бабы шеңберінде жеке өмірді қорғауға құқық призмасы арқылы дербес деректерді қорғау мәселелерін қарау болып табылады. Бұл ретте АҚЕС өңделетін дербес деректердің сипатын және жеке тұлғалардың

[17] *Deutsche Telekom AG v. Bundesrepublik Deutschland: Judgment, 5 May 2011, Case C-543/09 // Court of Justice of the European Union. – Mode of access: [Электрондық ресурс] // – Кіру режимі: https://eur-lex.europa.eu/ legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62009CJ0543. – қаралған күні: 29.08.2022.*

[18] *Kroon and Others v. the Netherlands: Judgment (Merits and Just Satisfaction), 27 Oct. 1994, App. № 18535/91 // European Court of Human Rights. – Mode of access: [Электрондық ресурс] // – Кіру режимі: http://hudoc.echr. coe.int/eng?i=001-57904. – қаралған күні: 29.08.2022.*

жеке өміріне қол сұғылмаушылықты бұзу туралы шешім қабылдау процесінде оларды өңдеу дәрежесін ескереді. АҚЕС-тың мұндай тар бағытты тәсілі қазіргі уақытта ЕО-ның дербес деректерді қорғау туралы заңнамасымен қамтамасыз етілген келісілген, жан-жақты және заңды түрде бекітілген қорғау шараларының жиынтығына сәйкес келмейді. Басқаша айтқанда, ЕО сотының тәжірибесінде дербес деректерді қорғау құқығы көбінесе адамның жеке өмірін қорғау құқығынан тыс қарастырылады, бұл ақпараттық технологиялар адам құқықтарының дамуына қосымша ықпал етуі мүмкін. Осыған байланысты қазіргі жағдайда жеке сипаттағы ақпаратты қорғауға арналған қосымша құқықтық ережелер жасау қажеттілігіне байланысты Еуропа Кеңесі шеңберіндегі дербес деректер көзінде жеке өмірді қорғау мәселесін құқықтық реттеудің жеткіліксіздігі туралы қорытынды жасауға болады.

Жоғарыда атап өткеніміздей, 2018 жылдан бастап Еуропалық Одақ аумағында дербес деректерді қорғау жөніндегі Бас регламент (GDPR) күшіне енді. GDPR – Еуропалық Одақтың 2016/679 қаулысы болып табылады, ол ең алдымен азаматтарға өздерінің дербес деректерін бақылауға және ЕО шеңберіндегі реттеуді біріздендіру арқылы халықаралық экономикалық қатынастар үшін нормативтік базаны жеңілдетуге бағытталған. Қазіргі уақытта Қазақстанда дербес деректерді қорғаудың халықаралық стандарттары мен қағидаттарын, атап айтқанда GDPR енгізу бағыты алынды деп айта аламыз. Осыған байланысты мынадай жайттар қажет деп санаймыз.

Біріншіден, тек Қазақстанда ғана емес, Еуразиялық Экономикалық Одақ шеңберінде де дербес деректерді қорғау жөніндегі Еуропалық Бас регламенттің (GDPR) ұқсастығын әзірлеу туралы мәселені қарау және зерттеу.

Екіншіден, дербес деректерді қорғау және ақпараттандыру туралы отандық заңнаманы халықаралық стандарттармен үйлестіру процестерін одан әрі тереңдету мақсатында «Дербес деректер және оларды қорғау туралы» 2013 жылғы 21 мамырдағы № 94-V Қазақстан Республикасы Заңының 5-бабын мынадай қағидаттармен толықтыру қажет деп санаймыз:

«...6) пайдаланылған деректерді барынша азайту – қойылған мақсаттарды орындау үшін қажетті мөлшерде ғана шектелген деректердің барабар мөлшерін пайдалану;

7) дәлдік – дербес деректер дәл болуы тиіс және жаңылыстырмауы тиіс (дұрыс емес деректерді түзету);

8) деректерді сақтауды шектеу – деректерді белгілі уақыттан ұзақ сақтамау, мезгіл-мезгіл деректер аудитін жүргізу және пайдаланылмайтын деректерді жою;

9) есеп беруге міндеттілік – дербес деректерді өңдеуге және құпиялылық туралы жазбаларды қоса алғанда, барлық қағидаттарды орындауға жауапкершілік (қорғау, пайдалану, деректерді тексеру, деректерді қорғау жөніндегі лауазымды адамды тағайындау).».

Үшіншіден, жасанды интеллектті қолдана отырып, дербес деректерді өңдеу мен қорғауды құқықтық реттеуді жетілдіру. Атап айтқанда, осы мәселе бойынша Қазақстан Республикасы Президентінің 2021 жылғы 15 қазандағы № 674 Жарлығымен бекітілген Қазақстан Республикасының 2030 жылға дейінгі құқықтық саясат тұжырымдамасында төмендегілер атап өтілді: «...Бұл ретте халықаралық тәжірибені ескере отырып, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар, байланыс, деректерді өңдеу, цифрлық активтер, өнеркәсіпті автоматтандыру, ақпараттық қауіпсіздік, машиналық оқыту және жасанды интеллект, дербес деректер субъектілерінің құқықтарын қорғау саласындағы заңнаманы кодификациялау қажеттілігі пысықталатын болады. »[19].

ӘДЕБИЕТТЕР

1. De Hert, P. Data Protection in the Case Law of Strasbourg and Luxemburg: Constitutionalisation in Action / P. De Hert, S. Gutwirth // Reinventing Data Protection? / ed. S. Gutwirth. – New York: Springer, 2009. – P. 3–44.

2. Kokott, J. The distinction between privacy and data protection in the jurisprudence of the CJEU and the ECtHR / J. Kokott, C. Sobotta // Int. Data Privacy Law. – 2013. – Vol. 3, iss. 4. – P. 222–228.

[19] *«Қазақстан Республикасының құқықтық саясатының 2030 жылға дейінгі тұжырымдамасын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2021 жылғы 15 қазандағы № 674 Жарлығы. // Электрондық ресурс] // – Кіру режимі: https://adilet.zan.kz/kaz/docs/U2100000674. – қаралған күні: 04.10.2022.*

3. Lynskey, O. Deconstructing data protection: the 'Added-value' of a right to data protection in the EU legal order / O. Lynskey // Int. and Comp. Law Quarterly. – 2014. – Vol. 63, iss. 3. – P. 569–581.

4. Gellert, R. The legal construction of privacy and data protection / R. Gellert, S. Gutwirth // Comp. Law and Secur. Rev. – 2013. – Vol. 29, iss. 5. – P. 522–530.

5. Оганесян, Т.Д. Защита персональных данных: позиции международных судов / Т.Д. Оганесян // Рос. правосудие. – 2019. – № 6. – С. 47–56.

6. Чурилов, А. Ю. Принципы общего Регламента Европейского союза о защите персональных данных (GDPR): проблемы и перспективы имплементации / А. Ю. Чурилов // Сибир. юрид. обозр. – 2019. – № 16 (1). – С. 29–35.

7. Cornell, A. J. Right to Privacy / A. J. Cornell // The Max Planck Encyclopedia of Comparative Constitutional Law / Oxford Univ. Press; ed. R. Grote, F. Lachenmann, R. Wolfrum. – Oxford, 2016. – P. 149–204.

8. Van der Sloot, B. Privacy as human flourishing: Could a shift towards virtue ethics strengthen privacy protection in the age of Big Data? / B. Van der Sloot // J. of Intel. Prop., Inf. Tech. and Electr. Com. L. – 2014. – Vol. 5, iss. 3. – P. 230–244.

REFERENCES

1. De Hert, P. Data Protection in the Case Law of Strasbourg and Luxemburg: Constitutionalisation in Action / P. De Hert, S. Gutwirth // Reinventing Data Protection? / ed. S. Gutwirth. – New York: Springer, 2009. – P. 3–44.

2. Kokott, J. The distinction between privacy and data protection in the jurisprudence of the CJEU and the ECtHR / J. Kokott, C. Sobotta // Int. Data Privacy Law. – 2013. – Vol. 3, iss. 4. – P. 222–228.

3. Lynskey, O. Deconstructing data protection: the 'Added-value' of a right to data protection in the EU legal order / O. Lynskey // Int. and Comp. Law Quarterly. – 2014. – Vol. 63, iss. 3. – P. 569–581.

4. Gellert, R. The legal construction of privacy and data protection / R. Gellert, S. Gutwirth // Comp. Law and Secur. Rev. – 2013. – Vol. 29, iss. 5. – P. 522–530.

5. Oganesjan, T. D. Zashhita personal'nyh dannyh: pozicii mezhdunarodnyh sudov / T. D. Oganesjan // Ros. pravosudie. – 2019. – № 6. – S. 47–56.

6. Churilov, A. Ju. Principy obshhego Reglamenta Evropejskogo sojuza o zashhite personal'nyh dannyh (GDPR): problemy i perspektivy implementacii / A. Ju. Churilov // Sibir. jurid. obozr. – 2019. – № 16 (1). – S. 29–35.

7. Cornell, A. J. Right to Privacy / A. J. Cornell // The Max Planck Encyclopedia of Comparative Constitutional Law / Oxford Univ. Press; ed. R. Grote, F. Lachenmann, R. Wolfrum. – Oxford, 2016. – P. 149–204.

8. Van der Sloot, B. Privacy as human flourishing: Could a shift towards virtue ethics strengthen privacy protection in the age of Big Data? / B. Van der Sloot // J. of Intel. Prop., Inf. Tech. and Electr. Com. L. – 2014. – Vol. 5, iss. 3. – P. 230–244.